

בס"ד

המשרד לשיירות דת

חוברת מידע למשפחת הנפטר

חשון תשע"ב / נובמבר 2011

תוכן:

כיצד לנהוג לאחר הפטירה

- 7.....פטירה בבית
- 8.....פטירה בבית חולים
- 9.....קבלת רשיון קבורה לנפטר

הבאת הנפטר לקבורה

- 10.....הקבורה בישראל
- 11.....שירותי הקבורה שהחברה קדישא חייבת לספק בלא תשלום
- 12.....שירותי הקבורה שהחברה קדישא רשאית לגבות תשלום בעדם
- 13.....העברת הנפטר למקום הקבורה
- 13.....תיאום נוסף עם החברה קדישא

שיטות הקבורה השונות

17.....הקמת מצבה

18.....חלקות לקבורת מספקים (חסרי דת) ובתי עלמין לקבורה חלופית

19.....תעריפי קבורה לרכישת חלקת קבר מחיים

26.....חברות הקדישא בישראל

39.....מספרי טלפון: בתי חולים ומרכזים רפואיים

42.....לשכות בריאות מחוזיות

43.....מנהגים, הלכות ותפילות

בס"ד

משפחות יקרות,

חוברת זו הוצאה על ידי המשרד לשירותי דת, כדי לסייע ולהקל עליכם ככל האפשר בשעתכם הקשה.

בחוברת זו אפשר למצוא את רוב המידע הנחוץ למשפחה.

המשרד לשירותי דת הוא בשיפור השירות למשפחות הנפטרים עדיפות עליונה, ובעזרת השם, יעשה ככל יכולתו לוודא שימומשו כל הזכויות המוקנות לכם על פי חוק, כדי להקל ולו במעט את כאבכם הגדול מנשוא.

ייתן ה' שלא תדעו עוד צער ובבניין ירושלים תנוחמו.

"ועשית עמדי חסד ואמת"

**חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת
שאינו מצפה לתשלום גמול**

בכבוד רב

יעקב מרגי

השר לשירותי דת

כיצד לנהוג לאחר הפטירה

למען הסר ספק, מובהר בזאת כי כל גביית תשלום מכל סוג שהוא, תיעשה אך ורק במשרדי החברה קדישא וכנגד הנפקת חשבונית או קבלה. כמו כן, אמבולנסים פרטיים רשאים להעביר את הנפטר אך אינם רשאים לעסוק במכירת חלקות קבורה.

פטירה בבית:

- » יש להזמין אל הבית רופא לשם קביעת המוות והכנת הודעת פטירה.
- » על פי חוק חקירת סיבות מוות, התשי"ח-1958, המשפחה מחויבת להזמין משטרה בכל מקרה של פטירה בבית, במתקן כליאה או במוסד לחולי נפש.
- » במקרה שיש חשד למוות לא-טבעי, תִּפְּקָה המשטרה את הנפטר באמבולנס מטעמה. למשפחה הקרובה עומדת הזכות להתנגד לניתוח שלאחר המוות.
- » במקרה שנקבע כי המוות הוא טבעי, תמסור המשטרה אישור למשפחה ותורה להם ליצור קשר עם נציגי חברה קדישא (רשימה מפורטת להלן, עמ' 15–23).
- » על המשפחה ליצור קשר עם נציגי החברה קדישא לצורך פינוי הנפטר לבית העלמין ולתיאום שעת ההלוויה.
- » לצורך תיאום מועד ההלוויה יש להצטייד ברישיון קבורה. רישיון קבורה אפשר להנפיק בלשכות הבריאות המחוזיות או הנפתיות (רשימה מפורטת להלן, עמ' 29) עם הצגת הודעת פטירה חתומה בשלושה עותקים ותעודת זהות של הנפטר.

משפחות יקרות,

דרך העולם היא, שבאין אילוץ, אנשים נרתעים מלעסוק בנושאים הקשורים למוות. משום כך, רוב האנשים אינם נערכים ליום מות יקירם עד שהם נפגשים עם יום זה בעל כורחם.

אבדן חיים, מוות, גורם עצב, סבל ומצוקה לקרובי משפחת הנפטר, ובדרך כלל עליהם גם מוטלת האחריות הראשונה והמְיָדֵית לסידור ההלוויה והדאגה לקבורת הנפטר. אין כל דרך להתכונן לרגע קשה זה, **אך בעזרת מידע מתאים אפשר לחסוך תסכול, בלבול וקשיים.**

בחוברת זו תמצאו מידע, עצות והדרכה בתחומים שונים, אשר יכולים לסייע לכם ולהנחות אתכם ברגעים הקשים, להתנהלות נכונה מול הגורמים העוסקים במלאכה.

יהי רצון ויקוים בנו דבר הנביא: "ובלע המוות לנצח ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים".

אביגדור אוחנה

המנהל הכללי

פטירה בבית חולים:

- » הודעת פטירה תימסר למשפחה מידי מנהל המחלקה בבית החולים.
- » במקרה של פטירה בעקבות תאונה, יש להצטייד באישור המשטרה.
- » לצורך הוצאת רישיון קבורה: בבית חולים ממשלתי יש לפנות למחלקת קבלת חולים בבית החולים, ובבית חולים שאינו ממשלתי יש לפנות ללשכת הבריאות המחוזית או הנפתית (רשימה מפורטת להלן עמ' 29), עם הצגת הודעת פטירה חתומה בשלושה עותקים ותעודת זהות של הנפטר. יש באפשרותכם להגיש בקשה לקבלת תעודת פטירה רשמית של משרד הפנים כאתר המקוון של משרד הפנים או לגשת למרשם האוכלוסין במקום מגוריו של מי שבעבורו מוגשת הבקשה. רשאי לקבל שירות מי שמבקש בעבור בן/ בת הזוג, ילדיו, הוריו, או בעבור מי שיש לו עניין לכאורה בדבר, בצירוף מכתב הסבר. לבירור פרטים אפשר להתקשר למרכז שירות ומידע ארצי של רשות האוכלוסין, בטלפון: *3450 או 1-222-34-50.
- » לתיאום מועד ההלוויה יש לפנות לחברה קדישא הקרובה בצירוף רישיון הקבורה (רשימה מפורטת להלן, עמ' 15-23).

קבלת רישיון קבורה לנפטר:

- » חברות הקדישא אינן מוסמכות לקבור מתים בלא רישיון קבורה. רישיון הקבורה מונפק על ידי משרד הבריאות בלא תשלום. לשם כך על נציג המשפחה לבוא בעצמו למדור רישיונות קבורה במשרד הבריאות או בלשכות הבריאות המחוזיות, במחוז שהנפטר שייך אליו (רשימה מפורטת להלן, עמ' 29) ולהביא עמו את המסמכים הבאים:
 - הודעת פטירה חתומה בידי רופא שקבע את המוות (3 עותקים).
 - תעודת זהות של הנפטר.
 - אישור מן המשטרה במקרה של פטירה לא-טבעית.
- » שימו לב! עם הגעתכם ללשכת בריאות מחוזית, בקשו ומלאו גם "טופס בקשה לתעודת פטירה". אם לא תסדירו את נושא קבלת תעודת הפטירה בהזדמנות זו, תוכלו לעשות זאת במשרד הפנים גם לאחר הקבורה (הודעת הפטירה שקיבלתם מן הרופא אינה תעודת פטירה לצרכים רשמיים ומשפטיים, כמו תעודת הפטירה המונפקת במשרד הפנים).

הבאת הנפטר לקבורה

» ראשית, יש לפנות לחברה קדישא הפועלת במקום מגורי הנפטר או במקום הפטירה ולתאם עמה את זמן ההלוויה ומקומה בכפוף לקיומו של רשיון קבורה.

» חברה קדישא תתאם את זמן ההלוויה על פי לוח הזמנים שלה, בניסיון מרבי להתחשב בהעדפת בני המשפחה.

» בתי העלמין פועלים בימות החול בכל שעות היום ובמקצת שעות הלילה, ואינם פועלים בשבתות ובימים טובים (ראש השנה, יום הכיפורים, היום הראשון של חג הסוכות, שמחת תורה, הימים הראשון והאחרון של חג הפסח וחג השבועות).

» החברה קדישא מחויבת לטפל בהבאת נפטר לקבורה בלא תשלום, ובלבד שעל פי מרשם האוכלוסין התגורר הנפטר בתחום הרשות המקומית שבה החברה קדישא פועלת (יש חברות קדישא המטפלות בכמה רשויות מקומיות) או נפטר בתחומה.

הקבורה בישראל היא בלא תשלום במקרים הבאים:

» כל אדם שנפטר בישראל ומובא לקבורה בתחום הרשות המקומית שהתגורר בה או נפטר בה.

» תושב ישראל שנפטר בחוץ לארץ ("תושב ישראל" הוא מי שבעת הפטירה הוכר על ידי הביטוח לאומי בתור תושב ישראל).

» המוסד לביטוח לאומי מעביר ישירות לחברה קדישא את דמי הקבורה, אשר נועדו לממן את הוצאות החברה קדישא בגין סידורי ההלוויה והקבורה. לפיכך, אינכם נדרשים להעביר תשלום כלשהו לחברה קדישא (בכפוף לאמור להלן).

שירותי הקבורה שהחברה קדישא חייבת לספק בלא תשלום:

» מקום קבורה – על פי סדרי הקבורה שנקבעו בחברה קדישא.

» העברת הנפטר למקום הקבורה:

– חברה קדישא צריכה להעביר את הנפטר מבית החולים למקום הקבורה גם במקרה בו בית החולים נמצא מחוץ לתחום הרשות המקומית שהיא פועלת בה (אם מקום הפטירה/ מקום הקבורה נמצא מחוץ לתחום הרשות המקומית שהיא פועלת בה, תהיה ההעברה כרוכה בתשלום על פי תעריפי המוסד לביטוח לאומי).
– העברת הנפטר לקבורה ביום ההלוויה נעשית בכל שעות היממה.
– העברת הנפטר לבית הלוויות לפני יום ההלוויה נעשית בשעות העבודה הרגילות:

בימים א'–ה' בין השעות 8:00–16:00; בימי ו' וערבי חג בין השעות 8:00–13:00. (העברת הנפטר לבית הלוויות לפני יום ההלוויה שלא בשעות העבודה הרגילות כרוכה בתשלום לחברה קדישא).

– חברה קדישא צריכה להעביר את הנפטר מבית החולים למקום הקבורה, גם אם בית החולים נמצא מחוץ לתחום הרשות המקומית שהחברה קדישא פועלת בה, ובלבד שבית החולים מספק שירותים רפואיים לתושבי הרשות המקומית שהנפטר התגורר בה.

» טהרה.

» תכריכים (מבד כותנה).

» כריית הקבר.

» מרצפות לבניין הקבר (על פי סדרי הקבורה הנהוגים בחברה קדישא), או ארון מתים סטנדרטי על פי סדרי קבורה הנהוגים בקבורה האזרחית החלופית.

» כיסוי הקבר.

» שילוט.

» מתן שירותים בזמן ההלוויה – השתתפות חזן וצוות קבורה (המונה שני אנשים לכל הפחות).

שירותי הקבורה שחברה קדישא רשאית לגבות תשלום בעדם:

» מקום קבורה: הבאת הנפטר לקבורה על פי בקשה מפורשת של המשפחה בבית עלמין שהוכרז על ידי השר לשירותי דת כ"בית עלמין סגור", או בחלקות קבורה מיוחדות שהוגדרו על ידי המוסד לביטוח לאומי בתור "חלקות חריגות", כאשר התשלום הוא על פי תעריף שקבעה החברה קדישא (בני משפחת הנפטר רשאים לבקש אישור שהשטח הנדון הוא אכן שטח חריג / בית עלמין סגור).

» רשימה מפורטת של בתי העלמין הסגורים אפשר למצוא באתר המשרד לשירותי דת בכתובת: <http://www.dat.gov.il>.

» רכישת חלקת קבר: במקרים שתושב הארץ מבקש לרכוש חלקת קבר בעודו בחיים, עליו לשלם לחברה קדישא בעבור חלקת הקבר על פי התעריפים הקבועים בחוק (רשימה מפורטת להלן, בעמ' 11).

» שמירת הנפטר בחדר קירור של החברה קדישא: בימים א'-ה', התשלום נגבה מהיום השני ואילך; בימי ו' וערבי חג, התשלום נגבה מהיום השלישי ואילך.

» תכריכי פשתן: על פי בקשת המשפחה (יגבה רק ההפרש שבין מחיר תכריכים מיוחדים למחיר תכריכים רגילים).

העברת הנפטר למקום הקבורה:

» לפני יום ההלוויה, שלא בשעות העבודה הרגילות (כנזכר לעיל).

» ממקום הפטירה שנמצא בתחום הרשות המקומית שבה פועלת חברה קדישא אחת, למקום הקבורה שנמצא בתחום הרשות המקומית שבה פועלת חברה קדישא אחרת (על פי תעריף שנקבע בהסכם עם המוסד לביטוח לאומי).

» משדה התעופה – בתשלום (על פי תעריף של החברה קדישא), כולל אגרת מכס וטיפול בהוצאת רישיון קבורה.

» במסלול מיוחד – לשם הספד או מתן כבוד אחרון, על פי בקשה של המשפחה, על פי תעריף שנקבע בהסכם עם המוסד לביטוח לאומי.

תיאום נוסף עם החברה קדישא:

» אם אתם רואים חשיבות באמירת קדיש בעת ההלוויה, ואתם חוששים כי בהלוויה לא יהיה מניין (עשרה גברים מעל גיל 13) הנדרש לצורך אמירת הקדיש, יש באפשרותכם לפנות אל החברה קדישא ולברר עמה אם תוכל לדאוג למניין.

» אם משפחתכם היא משפחת כהנים, חשוב ליידע מראש את אנשי החברה קדישא קודם הלוויה בפרט זה.

» אם קהל רב משתתף בהלוויה, תוכלו לשאול ולוודא אם קיימת מערכת הגברה בבית ההלוויות.

» אם ציבור המלווים כולל אנשים מבוגרים מאוד או חולים, בררו אם יש גישה אל חלקת הקבר ברכב פרטי.

שיטות הקבורה השונות

עוד נושא שעשוי לעלות בתיאום המוקדם עם חברות הקדישא הוא שיטות הקבורה הרוויה השונות, המיועדות לחסוך בשטח צמוד-קרקע לקבורה. כדאי לדעת כי בכמה מבתי העלמין קוברים כיום בשיטות קבורה אלו, ולעתים תתבקשו לבחור בשיטה העדיפה עליכם. במקרים אחרים לא תוצג בפני המשפחה אפשרות בחירה. להלן שיטות הקבורה הנהוגות בימינו:

1. קבורת שדה: משטח אופקי ישר שבו הקברים מסודרים זה לצד זה במרחקים קבועים, ובעומק הקרקע. בדורות האחרונים, זו הייתה שיטת הקבורה המקובלת בארץ.

2. קבורה זוגית-משפחתית: קבורה זו נעשית בעומק הקרקע. החברה קדישא כורה קבר בעומק המוגדר בהלכה. הנפטר הראשון נקבר בתחתית הקבר, הוא יכוסה באבני הגולל ובעפר על פי דרישת ההלכה, ועליו ייטמן הנפטר השני.

» ניהול טקס ההלוויה: במסגרת שירותיה לציבור, החברה קדישא אחראית למנות אדם אשר ינהל את טקס ההלוויה. אם המשפחה מעוניינת ברב או בחבר אשר מכיר את הטקס ומסוגל לנהלו, יש ליידע על כך את החברה קדישא.

חשוב לדעת: על עובדי החברה קדישא חל איסור חמור לקבל ממשפחות הנפטרים כל מתנה שהיא בקשר לעבודתם. לעניין זה, "מתנה" פירושה הקניית נכס שלא בתמורה או מתן שירות או טובת הנאה אחרת שלא בתמורה, לרבות תשורה, "טיפים", חפצי ערך, הנחה, כרטיסי הטבות וכיוצא באלו. עוד יודגש כי האיסור יחול אף כאשר המשפחה מבקשת להעניק את המתנה מרצונה ובלא כל דרישה מצד העובד.

חברות הקדישא הונחו לרענן איסור זה בקרב כל עובדיהן ולהפיץ הנחיה זו בכתב. כמו כן, על החברה קדישא להציב שילוט בשטח בית העלמין המנחה את משפחות הנפטרים להימנע מהענקת מתנה כלשהי לעובדי החברה ומיידע אותם כי כל תשלום או תרומה ייעשו אך ורק במשרדי החברה וכנגד קבלה.

בכל מקרה של סתירה בין המידע בחוברת לבין החוק, החוק הוא הקובע.

הקמת מצבה

לידיעתכם, הביטוח הלאומי אינו משלם בעבור בניית היסוד למצבה ובעבור בניית מצבה. תשלומים בעבור אלו יחולו על המשפחה.

הביטוח הלאומי מממן הקמת מצבה לנפטר גלמוד שאין לו בישראל קרוב משפחה, הנמנה עם אחד מן הבאים: הורה, בן זוג, בן, בת, אח או אחות. את המצבה תקים חברה קדישא שעסקה בקבורה, בפרק זמן של עד שנה לאחר יום הקבורה. הביטוח הלאומי אינו מחזיר תשלומים לקרוב משפחה שהקים מצבה.

החברה קדישא אינה רשאית לגבות תשלום מן המשפחה בעבור בניית יסוד למצבה. תשלום זה ישולם לחברה קדישא על ידי קבלן המצבות (קבלן המצבות רשאי לגבות תשלום זה מהמשפחה במסגרת גביית התשלום עבור המצבה).

3. קבורה רמה: הקבורה נעשית במבנה רב-קומות, כאשר בכל קומה אפשר להביא את הנפטר לקבורה בקבורת שדה או בקבורה זוגית משפחתית.

4. קבורת סנהדרין (קומות): בעזרת מיטה מיוחדת, הנפטר מוכנס לכרך כדוגמת "קברי הסנהדרין", שנחשפו בירושלים ובמקומות אחרים ברחבי הארץ.

5. קבורת על: קבורה זו נעשית כאשר בן משפחה כהגדרתו בחוק קרי: בן זוג, הורה, בן, בת, אח או אחות, מבקש להיקבר מעל נפטר בן משפחתו הקבור בקבר בודד בקבורת שדה. מימוש אפשרות זו נעשה לאחר שנתקבל לכך אישור הנדסי והלכתי.

תעריפי קבורה לרכישת חלקת קבר מחיים.

תעריפים (בשקלים חדשים)	החברה קדישא
3,830	אבן יהודה
4,293	אופקים
3,830	אור עקיבא
4,293	אילת
4,293	אריאל
5,391	אשדוד
7,316	אשקלון
3,495	באר יעקב
7,457	באר שבע
3,495	בית דגן
4,293	בית שאן
5,838	בית שמש
3,495	בני עייש
3,495	בנימינה
3,495	גבעת עדה
4,293	גדרה
3,495	גן יבנה

חלקות לקבורת מסופקים (חסרי דת) ובתי עלמין לקבורה אזרחית חלופית

נוכח הצורך לספק פתרון קבורה לנפטרים שלא הוכחה יהדותם על פי ההלכה (דהיינו: מסופקים, חסרי דת), הורה המשרד לשירותי דת לחברות הקדישא ולמועצות הדתיות לקבוע חלקות מיוחדות בבתי עלמין אשר ייוחדו לקבורת נפטרים אלו.

המשרד לשירותי דת ממשיך לפעול ולהרחיב את הפריסה של חלקות אלו בבתי העלמין ברחבי הארץ כדי ליצור מצב שבו בכל בית עלמין תהיה חלקה מיוחדת לקבורת נפטרים אלו. נכון להיום יש עשרים ושבעה בתי עלמין בערים וביישובים ברחבי הארץ (המוחזקים ומופעלים בידי חברות קדישא או מועצות דתיות) שיש בהם חלקה לקבורת מסופקים (חסרי דת) (הרשימה מפורטת להלן).

זאת ועוד, בשנת 1996 חוקקה הכנסת את "חוק הזכות לקבורה אזרחית חלופית, תשנ"ו-1996". החוק נועד לאפשר לכל אדם להיקבר על פי השקפת עולמו ולא דווקא על פי ההלכה היהודית (האורתודוקסית), כפי שנהוג בבתי העלמין היהודיים (כלומר, אדם רשאי לבחור את הדרך שבה ייערך הטקס הקבורה וכיוצא בזה).

גוף אשר עומד בדרישות שנקבעו בחוק זכאית לקבל רישיון לקבורה אזרחית חלופית ולעסוק בקבורה אזרחית חלופית בבתי עלמין שנועדו לכך. נכון להיום יש אחד עשר בתי עלמין ברחבי הארץ לקבורה אזרחית חלופית (רשימה מפורטת להלן, בעמ' 24).

תעריפים (בשקלים חדשים)	החברה קדישא
4,293	כרמיאל
6,954	לוד
4,293	מגדל העמק
4,293	מודיעין
3,495	מזכרת בתיה
4,293	מטולה
3,495	מיתר
3,495	מנחמיה
4,293	מעלות
4,369	מצפה רמון
3,591	נהריה
8,496	נס ציונה
7,257	נצרת עילית
3,641	נשר
3,495	נתיבות
8,726	נתניה
3,495	סביון
3,495	עומר
5,166	עכו
3,975	עפולה
4,293	ערד
3,830	עתלית

תעריפים (בשקלים חדשים)	החברה קדישא
4,293	דימונה
3,637	הוד השרון
13,568	הרצליה
3,495	זיכרון יעקב
7,845	חדרה
13,109	חיפה
4,293	חצור הגלילית
7,373	טבריה
4,293	טירת הכרמל
4,293	יבנאל
8,663	יבנה
4,531	יהוד
4,293	יקנעם
13,568	ירושלים למעט בחלקות הקבורה של החברה קדישא גחש"א קהילת ירושלים
13,109	ירושלים בחלקות הקבורה של החברה קדישא גחש"א קהילת ירושלים
4,717	כפר חסידים
3,580	כפר יונה
11,685	כפר סבא
3,495	כפר תבור

תעריפים (בשקלים חדשים)	החברה קדישא
4,293	רמת השרון
3,495	רמת ישי
12,785	רעננה
3,495	שבי ציון
4,293	שדרות
4,293	שלומי
13,109	תל אביב
13,109	תל רגב
4,293	תל-מונד
4,687	חברות הקדישא במועצות האזוריות ובהתיישבות אשר אינן מפורטות לעיל
4,687	קבורה דרך מועצות דתיות שאינן חברה קדישא

הערה:

התעריפים הנ"ל מעודכנים נכון ליום 1.1.10, לבירור התעריפים המעודכנים יש לפנות לאתר האינטרנט של המשרד לשרותי דת.

תעריפים (בשקלים חדשים)	החברה קדישא
3,408	פרדס חנה
3,830	פרדסיה
7,966	פתח תקוה
7,362	צפת
3,745	קדימה
3,495	קיסריה
3,495	קרית ארבע
5,324	קרית אתא
4,717	קרית ביאליק
3,430	קרית גת
3,464	קרית טבעון
4,717	קרית ים
4,657	קרית מוצקין
3,495	קרית מלאכי
3,495	קרית עקרונ
4,293	קרית שמונה
3,921	ראש העין
3,495	ראש פינה
11,716	ראשון לציון
10,177	רחובות
10,177	רחובות מרמורק – שעריים
6,955	רמלה

מחירי חלקות קבר לדוגמה במקרים שונים

מקרה	תעריף
1	רכישת חלקת קבר בחייו, בבית העלמין הקרוב למקום מגוריו.
2	רכישת חלקת קבר שלא ביישוב מגוריו (לא כולל ירושלים)
3	רכישת חלקת קבר בירושלים בחייו, לתושב יהודי שאינו תושב ירושלים.
4	רכישת חלקת קבר בחייו, סמוך לבן זוגו הקבור בבית העלמין, ביישוב מגוריו.
5	רכישת חלקת קבר המיועדת לקבורה רוויה בחייו ביישוב מגוריו.
6	תושב יהודי שרוצה לקנות חלקת קבר במכפלה מעל בן זוגו הקבור בחלקת המכפלה (ביישוב מגוריו)*.
7	תושב יהודי שרוצה לקנות חלקת קבר בקבורה רוויה ליד בן זוגו הקבור בבית העלמין (ביישוב מגוריו)*.

* אם חלקת הקבר הנרכשת איננה נמצאת בבית העלמין במקום מגוריו של הרוכש, אזי יש לקבוע את התעריף בשינויים המחויבים. דהיינו, התעריף הבסיסי יעמוד על 120% מן התעריף (במקרה שרוכש בבית עלמין הנמצא מחוץ למקום מגוריו) או על 130% מן התעריף (במקרה שרוכש חלקת הקבר בירושלים ואיננו תושב ירושלים), ועל בסיס תעריף זה תינתנה ההנחות הנ"ל.

1. חברות הקדישא בישראל:

חברה קדישא	עיר	טלפונים
ח"ק שע"י המועצה הדתית אבן יהודה, רח' אסותא 4, ת"ד 37	אבן יהודה	09-8997127
ח"ק שע"י המועצה הדתית אופקים, רח' גולומב, ת"ד 7	אופקים	08-9923073 08-9923736
ח"ק שע"י המועצה הדתית אורנית, ת"ד 6808, ד.ב. אפרים	אורנית	03-9360432
ח"ק שע"י המועצה הדתית אור עקיבא, רח' עשרת הרוגי המלכות 3, ת"ד 7282	אור עקיבא	04-6361054
ח"ק שע"י המועצה הדתית אילת, רח' אילות 409/4, ת"ד 15	אילת	08-6376135/6
ח"ק שע"י המועצה הדתית אליכין, רח' שבדי - מרכז אליכין	אליכין	04-6365839 04-6366537
ח"ק שע"י המועצה הדתית אלפי מנשה, מנשה, מנור 8, ת"ד 419	אלפי מנשה	09-7925757 09-7926465
ח"ק שע"י המועצה הדתית אלקנה, ת"ד 2	אלקנה	03-9363438 03-9362085
ח"ק שע"י המועצה הדתית אפרת, מרכז מסחרי תאנה, ת"ד 1019	אפרת	02-9933120 02-9931772
ח"ק שע"י המועצה הדתית אריאל, רח' משעול 7 א', ת"ד 6	אריאל	03-9067718 03-9366088
ח"ק שע"י המועצה הדתית אשדוד, הנרייטה סולד 2, ת"ד 2161	אשדוד	08-8522926
ח"ק שע"י המועצה הדתית אשקלון, אשקלון, אשתאול 1, מגדל אמירים קומה 1, ת"ד 48	אשקלון	08-6714401
חברה קדישא, סמינר באר יעקב, רח' ז'בוטינסקי 3, ת"ד 24	באר יעקב	08-9281040

חברה קדישא	עיר	טלפונים
ח"ק שע"י המועצה הדתית באר שבע, רח' חיים יחיל 3, ת"ד 5920	באר שבע	08-6204000
ח"ק שע"י המועצה הדתית בית דגן, רח' הבנים 19	בית דגן	03-9605775
ח"ק שע"י המועצה הדתית בית שאן, רח' הרצל, ת"ד 5	בית שאן	04-6586249 04-6588610
ח"ק שע"י המועצה הדתית בית שמש, רח' הרצל 615 סמטת רווחה, ת"ד 43	בית שמש	02-991286 02-9911361
חברה קדישא - שומרי הדת, רח' הרצל 23, ת"ד 727	בני ברק	03-9376295 03-9247722 03-9223726
חברה קדישא - פונוביץ' רח' ר' אבא 7, ת"ד 26	בני ברק	03-6183111 03-6183112 03-6183113
חברה קדישא - שומרי שבת, רח' השל"ה 18	בני ברק	03-6194699 03-6182863
מועצה מקומית, רח' קרן היסוד 2, ת"ד 8	בנימינה	04-6288749 054-388040
ח"ק שע"י המועצה הדתית בני עיי"ש, רח' הכלניות 135, ת"ד 371	בני עייש	08-859-3333 08-8592554
ח"ק שע"י המועצה הדתית גבעת עדה, רח' הראשונים 4	גבעת עדה	04-6388957 04-6389873 04-6289217
חברה קדישא - אשכנזים, ת"ד 61	גדרה	08-9441769
חברה קדישא - ספרדים, (התאחדו עם ח"ק שע"י המועצה הדתית) רח' פינס 1, ת"ד 177	גדרה	08-8593583 08-8593580 08-8592497
ח"ק שע"י המועצה הדתית גן יבנה, רח' הרצל 1, ת"ד 8	גן יבנה	08-8574410

טלפונים	עיר	חברה קדישא
08-9437151 08-9437171 08-9431287 08-9421281	יבנה	ח"ק שע"י המועצה הדתית יבנה, רח' הלילך 6, ת"ד 52
04-6708599	יבנאל	ח"ק שע"י המועצה הדתית יבנאל, ת"ד 159
03-5360870 03-5364314 03-5366443	יהוד	ח"ק שע"י המועצה הדתית יהוד, רח' צבי ישי 13, ת"ד 32
04-6937506 04-6937511	יסוד המעלה	מועצה מקומית יסוד המעלה, בניין המועצה המקומית ד.נגליל עליון
08-6580281 08-6580039	ירוחם	ח"ק שע"י המועצה הדתית ירוחם, ת"ד 43
02-5383786	ירושלים	חברה קדישא – תימנים, רח' הנביאים 65, ת"ד 675
02-5384518 02-5384589	ירושלים	חברה קדישא – חסידים רח' המביט 21, ת"ד 57052
02-6252842	ירושלים	חברה קדישא – בבלים, רח' שערי צדק 1, ת"ד 6177
02-6248612 02-6248322	ירושלים	חברה קדישא – פרסים, רח' ניסים בכר 46, ת"ד 6134
02-6234797 02-6258469	ירושלים	חברה קדישא – כורדים, רח' בית יעקב 11 א'
02-6255504	ירושלים	חברה קדישא – מערבים, רח' מסילת ישרים 1, ת"ד 336
02-5826466	ירושלים	חברה קדישא – עץ החיים, רח' בצלאל אשכנזי 18
02-5384144	ירושלים	חברה קדישא – פרושים, הראשית והכללית, רח' פינס 15

טלפונים	עיר	חברה קדישא
08-6554062 08-6554258	דימונה	ח"ק שע"י המועצה הדתית דימונה, מרכז מסחרי חדש, ת"ד 11
09-7481152 09-7418142	הוד השרון	ח"ק שע"י המועצה הדתית הוד השרון, רח' זקוף 10, ת"ד 507
02-9969144 02-9969145 02-9969143	הר חברון	ח"ק שע"י המועצה הדתית אזורית הר חברון, עתניאל ד.נ. הר חברון
09-9542246 09-9565186	הרצלייה	חברה קדישא, רח' פינסקר - בי"ע, ת"ד 107
04-6396448	זיכרון יעקב	חברה קדישא, רחוב המייסדים 1, ת"ד 263
04-6324040	חדרה	חברה קדישא, סמטת פלטרין, ת"ד 377
08-8688000	חיפה	חברה קדישא – אשכנזים, רח' הרצל 63, ת"ד 5555
04-8672917 04-8677246	חיפה	חברה קדישא – כורדים, רח' סוקולוב 19
04-8621578 04-8621910	חיפה	חברה קדישא – ספרדים, רח' אחד העם 14, ת"ד 4840
04-8662619 04-8622126	חיפה	חברה קדישא כללי חיפה לעולי צפון אפריקה והספרדים רח' יל"ג 16
04-6936485 04-6930972	חצור הגלילית	ח"ק שע"י המועצה הדתית חצור הגלילית, מרכז מסחרי, ליד השקם הישן 23
04-6720993	טבריה	ח"ק שע"י המועצה הדתית טבריה, רח' הגליל, ת"ד 73
04-8570242	טירת הכרמל	ח"ק שע"י המועצה הדתית טירת הכרמל, עמידר 19, ת"ד 120

טלפונים	עיר	חברה קדישא
08-9726170 08-9726173	מודיעין	חברה קדישא, שדרות חשמונאים 3
08-9349486	מזכרת בתיה	ח"ק שע"י המועצה הדתית מזכרת בתיה, רח' תרמ"ג 4, ת"ד 380
04-6951941 054-4987939	מטולה	ח"ק שע"י המועצה הדתית מטולה, רח' הראשונים 25, ת"ד 2
08-6517325 08-6510913	מיתר	ח"ק שע"י המועצה הדתית מיתר, ממשית (מקלט תמנע), ת"ד 888
04-6751066 052-4659796	מנחמיה	ח"ק שע"י המועצה הדתית מנחמיה, קרן היסוד, ת"ד 332
04-9979689 04-9973689 04-9972776	מעלות	ח"ק שע"י המועצה הדתית מעלות, רח' המעפילים 1, ת"ד 1204
08-6588111	מצפה רמון	ח"ק שע"י המועצה הדתית מצפה רמון, שד' בן-גוריון, ת"ד 13
08-8607267	משואות יצחק	חברה קדישא ד.נ. שדה גת
04-9922316 04-9923367	נהרייה	ח"ק שע"י המועצה הדתית, רח' ישורן 9, ת"ד 25
08-9403753	נס ציונה	חברה קדישא, רח' ויצמן 6, ת"ד 35
04-6478823 04-6478888 04-6555605	נצרת עילית	חברה קדישא, רח' גלבוש 16, (רבקה בן-גל), העירייה
04-8214624 04-8215215 04-8215881	נשר	ח"ק שע"י המועצה הדתית נשר, צבר 19, ת"ד 176
08-9933555	נתיבות	ח"ק שע"י המועצה הדתית נתיבות, רח' חפץ חיים 404, ת"ד 7
09-8333419 09-8333476	נתניה	חברה קדישא, רח' פתח תקווה 12

טלפונים	עיר	חברה קדישא
02-6214849 02-6214888	ירושלים	ח"ק שע"י המועצה הדתית ירושלים, רח' חבצלת 12, ת"ד 13
02-9911446 02-9997526	ירושלים	חברה קדישא ירושלים, ת"ד 41136
02-6252281 02-6252282	ירושלים	חברה קדישא – קהילת ים, רח' אלישר 1, פינת יפו 40, ת"ד 562
02-6221073 02-6254371	ירושלים	חברה קדישא – ספרדים, רח' הרב קוק 8, ת"ד 10
04-9846029	כפר חסידים	חברה קדישא, רח' אורנים 40 רכסים, ת"ד 6
09-8987343	כפר יונה	ח"ק שע"י המועצה הדתית כפר יונה, רח' הרצל 12, ת"ד 20
09-7672478	כפר סבא	חברה קדישא, הכרמל 57
09-9562070	כפר שמריהו	חברה קדישא, רח' החורש 11, ת"ד 9147
04-6767065 04-6767384	כפר תבור	ח"ק שע"י המועצה הדתית כפר תבור, ת"ד 317
04-9985630 04-9981405 04-9587935 04-9580298	כרמיאל	ח"ק שע"י המועצה הדתית כרמיאל, רח' הגליל 19, ת"ד 19
08-9224769 08-9235618 08-9234158 08-9219502 08-9219503 שלוחה מס' 3	לוד	ח"ק שע"י המועצה הדתית לוד, רח' גדעון גרטבוך 11, ת"ד 468
04-6721648	מגדל	ח"ק שע"י המועצה הדתית מגדל, בניין המועצה המקומית, ת"ד 289
04-6541849	מגדל העמק	ח"ק שע"י המועצה הדתית מגדל העמק, רמת יזרעאל, ת"ד 18

טלפונים	עיר	חברה קדישא
04-6961036 04-6961585	קצרין	ח"ק שע"י המועצה הדתית קצרין, רח' חוקוק 41, ת"ד 4848
02-9961083 02-9963643	קריית ארבע	ח"ק שע"י המועצה הדתית קריית ארבע, קריית ארבע, ת"ד 18
04-8780860 04-8773269	קריית ביאליק	חברה קדישא, עיריית קריית ביאליק, רח' שדרות ירושלים 12, ת"ד 110
08-6812028 08-6881691 08-6886277	קריית גת	ח"ק שע"י המועצה הדתית קריית גת, שדרות לכיש 11, ת"ד 46
04-9832714 04-9832715	קריית טבעון	ח"ק שע"י המועצה הדתית קריית טבעון, האלונים 78, ת"ד 1008
04-9834373	קריית טבעון (אלרואי)	חברה קדישא, המזרח 8, שכונת אלרואי, קריית טבעון
04-8777153 04-8753819 04-8753771	קריית ים	ח"ק שע"י המועצה הדתית קריית ים, רח' להמן 15, ת"ד 1189
04-8710575 04-8702730	קריית מוצקין	חברה קדישא, שד' משה גושן 76, ת"ד 279
08-8581337 08-8587867	קריית מלאכי	ח"ק שע"י המועצה הדתית קריית מלאכי, רח' הרקפת – בניין הקניון, ת"ד 191
08-9354360 08-9413786	קריית עקרון	ח"ק שע"י המועצה הדתית קריית עקרון, רח' הרצל 44, ת"ד 4
04-6940221 04-6940358 04-6904359	קריית שמונה	ח"ק שע"י המועצה הדתית קריית שמונה, רח' הירדן 7, ת"ד 585
03-9389689 03-9014069 03-9380156	ראש העין	ח"ק שע"י המועצה הדתית ראש העין, רח' העצמאות 10, ת"ד 7

טלפונים	עיר	חברה קדישא
09-8840216 09-8842614	נתניה (נווה שלום)	חברה קדישא – נווה שלום, רח' הדית 1
03-6354354 03-5395555	סביון	מועצה מקומית סביון, רח' השקמה 8
08-6460903 08-6469311	עומר	חברה קדישא, רח' יערה 1, ת"ד 117
04-9910402 04-9911098 04-9817053 04-9817057	עכו	ח"ק שע"י המועצה הדתית עכו, יהושפט 29, ת"ד 174
04-6593507 04-6426200 04-6424165 פקס':	עפולה	ח"ק שע"י המועצה הדתית עפולה, שדרות ארלזורוב 34, ת"ד 2041
08-9959419 08-9957269 08-9959758	ערד	ח"ק שע"י המועצה הדתית ערד, רח' יהודה 34, ת"ד 169
04-9842141 04-9842922	עתלית	ח"ק שע"י המועצה הדתית עתלית, הכלניות 1, ת"ד 1187
04-6373471	פרדס חנה -כרכור	חברה קדישא, רח' דרך הבנים 11, ת"ד 1005
09-8940878 09-8989024	פרדסייה	ח"ק שע"י המועצה הדתית, הנשיא 1, ת"ד 202
03-9311328 03-9302738	פתח תקווה	חברה קדישא, רח' ראשונים 6, ת"ד 1032
04-6972429 04-6971633 04-6972438	צפת	ח"ק שע"י המועצה הדתית צפת, רח' הפלמ"ח 78, ת"ד 1189
09-8990086	קדימה	ח"ק שע"י המועצה הדתית קדימה, הרב הרצוג 2, ת"ד 258
04-6361127	קיסריה	חברה קדישא, רח' הברוש 16, ת"ד 4503

טלפונים	עיר	חברה קדישא
04-9893616	יקנעם	ח"ק שע"י המועצה הדתית יקנעם, מרכז דרוקר, ת"ד 49
04-6301140 04-04-6301330 6251002	כפר הרא"ה	ח"ק שע"י המועצה הדתית כפר הרא"ה – עמק חפר
04-8449959	קריית אתא	חברה קדישא – אשכנזים, נורדאו 2, ת"ד 34
04-8442511	קריית אתא	חברה קדישא – ספרדים, אגודת נאמני צדקה חסד ואמת, רח' סוקולוב 17 א'
03-7953609	תל אביב	חברה קדישא גחש"א תל-אביב-יפו והמחוז, מוהליבר 33, תל אביב www.kadisha.biz

להלן רשימת מועצות דתיות וחברות קדישא המחזיקות בתי עלמין שיש בהם חלקת מסופקים (חסרי דת):

טלפונים	כתובת	מועצה דתית
08-6376135/6	רח' אילות 409/4, ת"ד 15	אילת
03-9366539 03-9366088	רח' משעול 7 א', ת"ד 4066	אריאל
08-8630630	הנרייטה סולד 2, ת"ד 2161	אשדוד
08-6714401	אשתאול 1, מגדל אמירים קומה 1, ת"ד 48	אשקלון
08-6552227 08-6554258	מרכז מסחרי חדש, ת"ד 11	דימונה

טלפונים	עיר	חברה קדישא
03-9665522 03-9648195	ראשון לציון	חברה קדישא, רח' חלוצי יסוד המעלה 8, פינת לבונטין, ת"ד 3059
04-6936277 04-6930582	ראש פינה	ח"ק שע"י המועצה הדתית ראש פינה, רח' גיא אוני 223, ת"ד 7
08-9454633 08-9451041 057-706999	רחובות	חברה קדישא, רח' מנוחה ונחלה 4 (עוברים לרח' בנימין 28)
08-9456677 052-2726793	רחובות	חברה קדישא, רח' הירשנזון 6
08-9457206 08-9450242 08-9458668	רחובות	חברה קדישא, רח' הרב משולם יוסף 4
09-7426255 09-7448111	רמות השבים	מועצה מקומית רמות השבים, רח' אחד העם 34, עיריית ת"א
08-9225360 08-9227751 08-9253074	רמלה	ח"ק שע"י המועצה הדתית רמלה, רח' גולומב 25, ת"ד 36
03-5406004 03-5406007 03-5406579	רמת השרון	ח"ק שע"י המועצה הדתית רמת השרון, סוקולוב 47, ת"ד 31
04-9836410	רמת ישי	ח"ק שע"י המועצה הדתית רמת ישי, רח' הארז 45, ת"ד 453
09-7454167	רעננה	חברה קדישא, רח' קלאוזנר 18
04-9820251	שבי ציון	מועצה מקומית שבי ציון, ע"י נהרייה ת"ד 25
08-6897034 08-08-6897666 6899331	שדרות	ח"ק שע"י המועצה הדתית שדרות, ההסתדרות, ת"ד 107
04-04-9808029 9808365	שלומי	ח"ק שע"י המועצה הדתית שלומי, רח' נתן אלבז, ת"ד 100

להלן רשימת גופי הקבורה המחזיקים
בתי עלמין לקבורה אזרחית חלופית:

טלפון	כתובת	בית העלמין	
050-7566563	שד' הדסה 78 באר שבע	בית עלמין אלטרנטיבי מנוחה נכונה	באר שבע
03-9512927	כביש 40	מנוחה מכובדת גבעת ברנר	גבעת ברנר
050-3395800	כביש 5504	מנוחה נכונה	כפר סבא
052-3209184	יגאל אלון 39	מנוחה נכונה	קריית טבעון
08-9726170	תלתן 1	מודיעין	עיריית מודיעין
050-5238022	ת.ד. 116 קרית מלאכי	חצור	מנוחת עדן חצור
04-6301140	עמק חפר	עמק חפר (יד חנה)	מועצה דתית עמק חפר
04-6739504	רח' הגליל 35	טבריה	מועצה דתית טבריה
40-6373471	רח' הדקלים 68	פרדס חנה	חברת קדישא פרדס חנה
04-8688000	הרצל 63	חיפה	עמותת דרכי שלום חיפה
09-9712660	רח' הנציב 2	הרצליה	עריית הרצליה

הערות:

1. אין בפרסום רשימת חברות קבורה כדי להעיד על כך שהחברות מחזיקות ברשיון קבורה בתוקף, לברור בעניין תוקף רשיון הקבורה ניתן לפנות למחלקת הקבורה בדוא"ל diklar@dat.gov.il או בטלפון: 02-5311086.

טלפונים	כתובת	מועצה דתית
09-7481152 09-7418142	רח' זקיף 10, ת"ד 507	הוד השרון
04-8605600	הרצל 60, הדר חיפה 5363	חיפה
04-6720993	רח' הגליל, ת"ד 73	טבריה
04-9893616	מרכז דרוקר, ת"ד 49	יקנעם
08-6580281	ת"ד 43	ירוחם
02-6214888	החבצלת 12	ירושלים
04-9985630	שדרות נשיאי ישראל 100/12	כרמיאל
04-9973689	המעפילים 1, ת"ד 1204	מעלות
04-9922316	רח' ישורון 9, ת"ד 25	נהרייה
04-6478823 04-6478888 04-6555605	רח' גלובע 16, (רבקה בן-גל) עירייה	נצרת עלית
04-9910402	יהושפט 29 ת"ד 174	עכו
04-6301140	כפר הרא"ה	עמק חפר
04-6593507	שד' ארלוזורוב 32 ת"ד 2041	עפולה
08-9959419	יהודה 34 ת"ד 169	ערד
04-6373471	רח' דרך הבנים 68, ת"ד 37100	פרדס חנה
04-6940221	רח' הירדן 7 ת.ד. 585	קרית שמונה
04-6961036	חוקוק 41 ת"ד 4848	קצרין
08-6897034	ההסתדרות, ת"ד 108	שדרות
03-6938930	אורי 1	תל אביב

מספרי טלפון: בתי חולים ומרכזים רפואיים

טלפונים	מרכז רפואי	יישוב
08-6358011 1-255-175	המרכז הרפואי יוספטל, מקבוצת שירותי בריאות כללית	אילת
08-6745555 08-6745169	המרכז הרפואי ברזילי	אשקלון
640011108- 255-177-1	המרכז הרפואי סורוקה מקבוצת שירותי בריאות כללית	באר שבע
08-8595222	בית החולים הגריאטרי הרצפלד	גדרה
09-7478555 09-7478549	המרכז לבריאות הנפש שלוותה	הוד השרון
03-5028211 1-255-135	המרכז הרפואי הלל יפה	חדרה
04-8250211 1-255-142	המרכז הרפואי כרמל מקבוצת שירותי בריאות כללית	חיפה
04-8359395 1-255-145	המרכז הרפואי בני ציון	חיפה
04-8542222 1-255-144	המרכז הרפואי רמב"ם	חיפה
04-6652211	המרכז הרפואי פוריה	טבריה
02-5844111 1-255-121	המרכז הרפואי הדסה הר הצופים	ירושלים
02-6777111 1-255-122	המרכז הרפואי הדסה עין כרם	ירושלים
02-6464111 1-255-123	המרכז הרפואי ביקור חולים	ירושלים

2. בימים אלו מתבצעת במשרד לשרותי דת עבודה מקיפה ויסודית (בשיתוף, מנהל מקרקעי ישראל, מנהל התכנון במשרד הפנים והמוסד לביטוח לאומי). לצורך הגדלת היצע בית העלמין לקבורה אזרחית חלופית ולפריסתם בכל רחבי הארץ. לקבלת פרטים אפשר לפנות לכירור לאגף קבורה בדוא"ל yehuda.assaf@dat.gov.il או בטלפון 02-5311174.

3. ישנם מספר קיבוצים המחזיקים ברישיון קבורה אזרחית לצורך קבורת בני המקום ובני משפחותיהם בלבד. קיבוצים אלו לא פורטו לעיל.

טלפונים	מרכז רפואי	יישוב
08-9441211 1-255-181	המרכז הרפואי קפלן	רחובות
08-9779999 08-9779910	המרכז הרפואי אסף הרופא	רמלה
03-5303030 1-255-131	המרכז הרפואי שיבא	רמת גן
09-7709090	המרכז השיקומי בית ליונישטיין	רעננה
03-6974444 1-255-133	המרכז הרפואי תל אביב (איכילוב)	תל אביב

טלפונים	מרכז רפואי	יישוב
02-6555111 1-255125	המרכז הרפואי שערי צדק	ירושלים
02-5669422 02-5671804	המרכז לבריאות הנפש טלבייה	ירושלים
09-7472555 1-255-199	המרכז הרפואי מאיר	כפר סבא
04-9107107 04-9107766	המרכז הרפואי נהרייה	נהרייה
09-8604666 09-8604630	המרכז הרפואי לניאדו	נתניה
04-6494000 1-255-165	המרכז הרפואי העמק	עפולה
03-9253253 03-9253727	מרכז שניידר לרפואת ילדים	פתח תקווה
03-9372372 1-255-132	המרכז הרפואי רבין, מקבוצת שירותי בריאות כללית: קמפוס גולדה (לשעבר השרון)	פתח תקווה
03-9377377 1-255-134	המרכז הרפואי רבין, מקבוצת שירותי בריאות כללית: קמפוס בילינסון	פתח תקווה
03-9373888 03-9373918	המרכז הגריאטרי בית רבקה	פתח תקווה
03-9258258	המרכז לבריאות הנפש גהה, מקבוצת שירותי בריאות כללית	פתח תקווה
04-6828836 04-6828811	המרכז הרפואי רבקה זיו	צפת

לשכות בריאות מחוזיות

- אשקלון
מרכז רפואי ברזילי, טל: 08-6745678
- באר שבע
רחוב החלוץ 136, טל: 08-64664749
- חדרה
רחוב הלל יפה 13, טל: 04-6240803
- טבריה
רחוב אלחדף 40, טל: 04-6710330
- ירושלים
רחוב יפו 150, טל: 02-6217333
- מחוז מרכז
רחוב דני מס 3, רמלה, טל: 08-9181212
- נתניה
רחוב ויצמן 23, טל: 09-8300120
- עפולה
רחוב ירושלים 4, טל: 04-6099000
- פתח תקווה
רחוב אחד העם 31, טל: 03-9051818
- רחובות
רחוב אופנהיימר 10, פארק ת.מ.ר, טל: 08-9485858
- תל אביב
רחוב הארבעה 12, טל: 03-5634848

מנהגים, הלכות ותפילות

הספדים וקדיש:

עליכם, המשפחה הקרובה, לתכנן מראש מי יישא את ההספדים בבית ההלוויות ולהודיע לדוברים מוקדם ככל האפשר, כדי שיוכלו להקדיש זמן ראוי למחשבה ולתכנון. נסו שלא להאריך מדי בדברים. זכרו כי הקהל עומד על רגליו זמן ארוך, לעתים בתנאי צפיפות ומזג אוויר קשים. כדאי למנות אדם קרוב אחד אשר ירכז את הנושא ויעמוד בקשר עם החברה קדישא. לעתים, ידידים מבקשים להוסיף גם הם כמה מילים בשעת ההלוויה. הדבר יכול להיות מכובד ומרגש, אך גם יכול להיות למורת רוחם של בני המשפחה. נוסף על כך, מומלץ, כי אבלים שבכוונתם לומר קדיש בהלוויה ואינם בקיאים באמירת התפילה, יתכוננו מראש וישננו הגייה נכונה של המילים.

א. מנהגי ישראל והלכות ישראל בנושא לבוש להלוויה:

לכאורה, שאלת הלבוש נראית שלא במקומה, כי אחרי ככלות הכול – מה משמעותם של הבגדים ברגע קשה של קבורה? עם זאת, כדאי שתדעו כי אם ירצו בני משפחתו הקרובים ביותר של הנפטר (הורים, בנים ובנות, אחים ואחיות, בעל או אישה) לקיים את הטקס על פי המסורת, הרי שבמהלך הטקס יקרע מנהל הטקס קרע בחולצה שלגופם. כמו כן, על פי המנהג המסורתי, יישארו האבלים לבושים בבגדים, שלבשו בעת ההלוויה לאורך כל שבעת ימי האבל, וישבו בבגדים אלו על הרצפה או על מצע נמוך. יש הנוהגים להשליך בגדים אלו בתום ימי האבל ולא ללבושם עוד. לכן, כדאי להקדיש רגע של מחשבה מראש כדי ללבוש בגדים שיתאימו לצורכי שבוע האבל. המנהג הרווח במערב הוא ללבוש בגדים שחורים לאות אבל, אך מנהג זה אינו נהוג בקהילות ישראל.

ב. אינות:

בזמן שבין הפטירה לקבורה כל הקרובים של הנפטר מדרגה ראשונה נמצאים במצב אינות, בזמן זה פטורים האוננים מקיום מצוות ואסור להחמיר בעינין זה, חלק ממנהגי אבלות חלים כבר בזמן האוננות איסור אכילת בשר ושתיית יין, איסור להשתתף בשמחות ואיסור חיי אישות.

מותר לקרובים במצב זה לצאת מהבית ולעסוק בכל סידורי ההלוויה ולכן אין עליהם איסור לנעול נעלים רגילות.

זמן האוננות נמשך רק עד הקבורה, מיד לאחר הקבורה חל על האוננים חיוב לקיים את כל המצוות.

ג. ההלוויה:

מצווה ללוות את המת, והיא בכלל מצוות "ואהבת לרעך כמוך", ומן הדברים שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה והקן קיימת לעולם הבא.

באופן עקרוני יש להביא את המת לקבורה באותו יום שנפטר בו, אולם יש מקרים שההלכה מתירה להלין את המת לכבודו. כשמלווים את המת, נהוג לומר פרקי תהילים, ובייחוד מזמור צ"א "יושב בסתר עליון", ובהלוויית אישה אומרים גם פרק ל"א במשלי, "אשת חיל"; בקרב עדות המזרח נוהגים לומר גם "אנא בכוח" ו"מי א-ל כמוך". בשעת ההלוויה נוהגים לתת צדקה לעילוי נשמת הנפטר ולומר: "הנני נותן צדקה הזאת לתועלת הנפש, שיצילה הקב"ה מכל פורענויות ותזכה לעלות למעלת הצדיקים".

יש הנוהגים, כשעוברים עם הנפטר על יד בית כנסת, נעמדים עם המיטה, ואומרים המשנה "עקביא בן מהללאל אומר" (פ"ג דאבות) וב' פסוקים מצידוק הדין "הצור תמים וגו'", גדול העצה ורב העלילה וגו'". אחר כך הבנים או קרובים אחרים אומרים קדיש.

אחרי הקבורה וסתימת הגולל אומרים "צידוק הדין"; בימים שאין אומרים בהם תחנון או כשהקבורה בלילה, אין אומרים, ולאחריו בני אשכנז אומרים "קדיש הגדול" ובני ספרד אומרים "קדיש תתכלי"

עשית שורה – בני אשכנז אחרי אמירת הקדיש מתרחקים ד' אמות מן הקברים, ואנשים המלווים נעמדים בשתי שורות, והאבל חולץ מנעליו ועובר בין השורות, והעומדים בשורות מנחמים אותו ואומרים: "המקום ינחם אותך (לרבים אומרים אתכם) בתוך שאר אבלי ציון וירושלים"; גם בהלוויה בחול המועד עומדים בשורה, רק האבל אינו חולץ מנעליו.

בעת החזרה מהלוויית המת, בני אשכנז תולשים עפר ועשבים ומשליכים מאחור ואומרים: "זכור כי עפר אנחנו", ואחר כך רוחצים ידיהם ואין מנגבין. נוהגים שאין נוטלים הכלי לנטילה מיד מי שגמר לרוחץ, רק מי שגמר, שם הכלי מהופך והאחר לוקחו. נוהגים ללוות את האבלים מבית הקברות עד ביתם.

ד. הקריעה:

כל הקרובים החייבים בשבעה ימי אבלות על המת, צריכים לקרוע עליו. קודם הקריעה מברכים: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם דיין האמת".

לפני הקריעה מותר להחליף בגדים וללבוש בגדים פשוטים כדי לקרוע בהם.

יש לקרוע בעמידה, ואם קרע בישיבה יש לחזור ולקרוע בעמידה.

מקום הקריעה: על כל הקרובים נוהגים לקרוע הבגד העליון מצד ימין, ועל הורים נוהגים לקרוע כל בגדיו ובצד שמאל, ואם החליף אינו מעבב.

יש קהילות שנוהגות לקרוע בשעת צאת ההלוויה, ויש קהילות שנוהגות לקרוע בזמן הקבורה, והספרדים בירושלים נוהגים לקרוע בבית מיד כשמתחילים "לשבת" יש נוהגים שהנשים קורעות בשוכם לבית לאחר ההלויה מטעמי צניעות.

אין להחליף לאורך ימי השבעה את בגדיו הקרועים, ובמקום שיש צורך להחליף, מותר להחליף רק בגד שהשתמשו בו אחר כביסה, אומנם חוץ האבל על הורים – כאשר מחליף בגד עליו לקרוע את הבגד שהחליף.

אם לא קרע בזמן ההלוויה קורע בזמן ימי השבעה, ולאחר ימי השבעה אינו חייב שוב לקרוע.

בחול המועד יש נוהגים שקורעים רק על אב ואם ולא על שאר הקרובים, ושאר הקרובים קורעים בסיום החג, ויש נוהגים שכל הקרובים קורעים בחול המועד, ויש לברך ברכת דיין האמת.

ה. הכנת הבית לשבעה:

כדאי לחשוב מראש באיזה בית לבחור, יש עדיפות לשבת שבעה בבית שבו יצאה נשמתו של הנפטר או בבית שהנפטר גר בו באופן קבוע, יש להביא בחשבון את הקרבה אל ביתם של האבלים ושל אורחיהם וכן את החלל שיש בדירה הנבחרת: האם הוא גדול דיו למבקרים שיבואו, לעריכת תפילות ולמנוחה באמצע היום. יש הנוהגים לבנות 'סוכת אבלים' ליד הבית, בעזרת מתיחת יריעה (מפני השמש) ופיזור כיסאות תחתיה. אל הדירה שנבחרה יש להביא נרות נשמה, כיסאות, ואם ייערכו שם תפילות – גם סידורי תפילה וכיפות (ספר תורה). יש לסדר את הדירה ולפנות ממנה הריטים מיותרים ודברי ערך שיכולים להינזק, וכן יש להכין מושבים נמוכים לאבלים. בבתי אבל נהוג גם לכסות את המראות. אין הכרח להספיק הכול לפני הקבורה, ואולם הביאו בחשבון כי זרם המבקרים עשוי להתחיל מיד לאחר הקבורה, ולא כל בית ערוך למבקרים בכל רגע נתון.

ו. אחרי הקבורה:

1. אלו הם הדברים שהאבל אסור בהם בשבעת ימי האבלות: מלאכה, רחיצה וסיכה, נעילת מנעלים, חיי אישות, תלמוד תורה, שאילת שלום, כיבוס בגדים ולבישתם, ישיבה על כיסא וספסל, תספורת וגילוח, יציאה מן הבית, השתתפות בשמחות.
2. האבלים השבים מההלוויה נוהגים לשבת "שבעה" בבית הנפטר במקום נמוך ממקום מושבם הרגיל.

3. אסור לאבל לאכול סעודה ראשונה לאחר ההלוויה משלו ולכן נהוג שהשכנים מכינים לאבלים סעודה בשובם מההלוויה, סעודה זו מכונה סעודת הבראה, ואוכלים בה ביצים ולחם, ואם אין זמן, כגון בערב שבת אוכלים עוגה עגולה עם כוס תה או קפה.

ז. אמירת קדיש:

חובה על הבנים של הנפטר לומר קדיש, אם אין בנים לנפטר חייבים בני המשפחה לדאוג לאדם אחר שיאמר קדיש.

מנהג אשכנזים לומר קדיש רק במשך 11 חודשים מיום הקבורה, ומנהג הספרדים בתום 11 חודש מפסיקים במשך שבוע וחוזרים ואומרים קדיש במשך שלושת השבועות הנותרים עד תום 12 חודש.

בשנה מעוברת בחודש 13 מתחילים קדיש מערב שבת עד יום התאריך של הפטירה.

ח. טומאת הכהן:

אסור לכהן להיטמא למת, דהיינו להתקרב בתוך ד' אמות של מקום המת או להיכנס לבית שנמצא שם מת. אם הנפטר הוא אחד משבעה קרובים שלו, מותר ומצווה על הכהן להיטמא. שבעת הקרובים הם: אביו, אמו, בנו ובתו, אחיו, אחותו ואשתו.

הכהן מיטמא לקרובו רק כשהמת שלם, אבל אם חסר ממנו משהו אסור להיטמא, ולכן אם בוצע במת ניתוח אחרי המוות אין לקרוביו הכהנים להיטמא לו.

מותר לכהן ללוות המת שהוא קרובו עד הקבר אם לא נמצאים קברים בדרך בתוך ד' אמות.

ט. ניחום אבלים:

מצווה גדולה לנחם אבלים, והיא קודמת למצוות "ביקור חולים", מפני שניחום אבלים הוא גמילות חסדים עם החיים ועם המתים.

אין די רק במנחם את האבל אלא צריך גם לדבר עמו דברים טובים על הנפטר, עד שיפיג את עצבותו.

נוסח הניחום - מנהג הספרדים "מין השמים תנוחמו", ומנהג האשכנזים "המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים" והאבלים עונים אמן. יש נוהגים לומר את משפט הניחום בכניסה לבית האבל ויש נוהגים ביציאה.

בבני אשכנז יש שנוהגים שאין מנחמים בשלושה ימים הראשונים, ויש שאין מקפידים בכך.

מי שאין לו מנחמים וכן בשבת, שאין באים לנחם, נפסקת האבלות בזמן הדרך לצאת לבית הכנסת אחר התפילה.

בית האבל

י. הדלקת נר:

נוהגים להדליק נר בבית הנפטר וגם בבית שיושבים בו שבעה, לעילוי נשמת הנפטר, מדלקים את הנר מרגע הפטירה עד תום השבעה.

יא. לעמוד לכבוד אדם:

אין האבל צריך לעמוד אף בפני אדם חשוב אבל צריך לעמוד בפני ספר תורה.

אין לאבל לומר לאחרים: "שבו".

יב. תפילות:

מצווה להתפלל במניין בבית, שנפטר בו המת, וכשאין אפשרות להתפלל שם נוהגים להתפלל במקום, שהאבלים יושבים בו שבעה, ובפרט כאשר נפטר בבית חולים או בבית ההורים.

האבל אינו מניח תפילין ביום הראשון לאבלות עד שקיעת החמה של אותו היום, אם הפטירה היתה ביום אחד והקבורה ביום אחר, נוהגים שהאבל לאחר הקבורה מניח תפילין בצינעה.

אשכנזים נוהגים שהאבל במהלך ימי השבעה עולה כשליח ציבור, ומנהג הספרדים אינו מתפלל כשליח ציבור.

אין אומרים "תחנון" ולא "למנצח" בבית האבל, ויש שאין אומרים גם פסוק "ואני זאת בריתי", וכן הכוהנים אינם נושאים שם כפיהם ובני ספרד נושאים כפיהם בבית האבל, ורק כהן שאינו אבל. ובראש חודש אין אומרים שם "הלל", ויש נוהגים שהאבל יוצא מחדר התפילה שבביתו לחדר אחר ושאר המתפללים אומרים הלל.

אחר תפילת שחרית ומנחה נוהגים לומר מזמור מ"ט שבתהילים, ובני ספרד אומרים בחוץ, ובימים שאין אומרים בהם תחנון אומרים במקומו מזמור ט"ז

יג. צידוק הדין

במהלך השבעה לאחר כל תפילה יאמר את הנוסח:

"צָדִיק אַתָּה יְהוָה, וְיֵשֶׁר מִשְׁפָּטֶיךָ. צָדִיק יְהוָה בְּכָל דְרָכָיו, וְתִסִּיד בְּכָל מַעֲשָׂיו. צָדִיקְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם, וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת. מִשְׁפָּטֵי יְהוָה אֱמֶת, צָדִיקוֹ יִתְדוֹ. בְּאֲשֶׁר דָּבַר מֶלֶךְ שְׁלֹטוֹן, וְגַם יֹאמַר לוֹ מֶה תַעֲשֶׂה. וְהוּא בְּאֶחָד וְגַם יִשְׁכַּנּוּ, וְנִפְשׁוּ אֹתָהּ וְיַעֲשׂוּ. קִטְן וְגָדוֹל שָׁם הוּא, וְעַבְדֵי חֲפָזֵי מְאֹדְנָיו. הֵן בְּעַבְדָּיו לֹא יֵאֱמִין, וּבְמַלְאָכָיו יִשִּׁים תְּהַלֵּה. אֵף כִּי אָנוּשׁ רָמָה, וּבֶן אָדָם תּוֹלְעָה.

הצור תמים פָּעְלוּ כִּי כָל דְרָכָיו מִשְׁפָּט, אֵל אֲמוֹנָה וְאֵין עוֹל צָדִיק

וְיִשָּׂר הוּא. דִּין הָאֱמֶת, שֶׁפֶט צְדָק וְאֱמֶת, בְּרוּךְ דִּין הָאֱמֶת, כִּי כָל מִשְׁפָּטָיו צְדָק וְאֱמֶת. בְּלַע הַמּוֹת לְנִצְחָה, וּמָחָה אֶדְנִי יְהוָה (אומרים: אֱלֹהִים) דְּמַעֲזָה מַעַל כָּל פְּנִים, וְחָרַפְתָּ עִמּוֹ יִסִּיר מַעַל כָּל הָאָרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֶּר. יִחִיו מִתִּיךְ נְבִלְתֵי יְקוּמוֹן, הִקְיִצּוּ וְרָנְנוּ שְׂכָנֵי עֶפְרָיִם כִּי טַל אֹרֶת טַלְךָ, וְאָרֶץ רְפָאִים תְּפִיל. וְהוּא רַחוּם יִכְפֹּר עִוֹן וְלֹא יִשְׁחִית, וְהִרְבֵּה לְהָשִׁיב אָפּוֹ, וְלֹא יַעִיר כָּל חַמְתּוֹ. יְהוָה הוֹשִׁיעָה, הַמְלִיךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם קְרָאֵנוּ”

וקהל המנחמים אומרים: "מן השמים תנוחמו"

י. לימוד משניות:

נוהגים ללמוד משניות בימי השבעה בבית האבל לעילוי נשמת הנפטר, ויש שנוהגים ללמוד פרקי משניות המתחילות בשמו של הנפטר ולאחריו לומדים ארבע משניות שבפרק ד' ממסכת מקוואות שהן אותיות נ. ש. מ. ה., ואומרים תפילת "אנא" והאבל אומר קדיש דרבנן.

לאבל עצמו אסור ללמוד תורה אולם מותר לו לשבת ולשמוע.

טו. לקיחה מבית האבל:

יש נוהגים שלא להוציא דברים ומאכלים מבית האבל כל השבעה, מפני רוח רעה השורה שם.

עדות המזרח והספרדים נוהגים לעשות סעודת ברכות בימי השבעה, החודש והשנה.

טז. קריאת התורה:

יש מתירים להביא ספר תורה אל בית האבל כדי לשמוע קריאת התורה, ויש שמדקדקים שיקראו בו לפחות שלוש פעמים, ובני ספרד נהגו בארץ ובחו"ל, שלא להביא ספר תורה, ע"פ הזוהר.

האבל אינו עולה לתורה גם כשהוא כהן או לוי, אבל מותר לו להוציא ולהכניס ספר תורה, וכן מותר לכבדו בהגבהה וגלילה, וכשמכבדים אותו בהגבהה מותר לו אחר כך לשבת על הכיסא ולהחזיק את ספר התורה.

אחר קריאת התורה אומרים "יהי רצון".

יז. ברכות שונות:

אין לאבל לקדש את הלבנה אם יישאר זמן לקדש אחר ימי אבלו, ואם לא יישאר מותר לו לצאת ולקדש אבל לא יאמר "שלום עליכם".

מותר לו לברך ברכת "הגומל", וכן מותר לו לברך ברכת "שהחיינו" על פרי חדש, וברכת "הטוב והמיטיב".

יח. מלאכה:

אין לעשות מלאכה ולהתעסק בסחורה, מלבד מלאכות הבית, שהם מותרות כגון אפייה ובישול, הדחת כלים וניקיון הבית.

כשיש לאבל חנות או עסק הם צריכים להיות סגורים כל השבעה, ואם יש לו שותף ועל ידי סגירת העסק יהיה לשותף הפסד, יש להתייעץ עם רב באילו דרכים אפשרית פתיחת עסק.

יט. רחיצה וסיכה:

אין לרחוץ את כל הגוף גם לא במים קרים. פניו, ידיו, ורגליו מותר רק במים קרים. לצורך רפואה, מותר להתרחץ במים חמים, גם בחולי שאין בו סכנה. אישה שנזדמנה זמן טבילה בימי אבלותה אסורה לטבול, אבל מותרת לרחוץ גם במים חמים במקומות הנחוצים כדי לבדוק ללבוש לבנים לספירת שבעה נקיים.

אין לסוך גוף האבל בשמן או במשחה לצורך תענוג, אבל כדי להעביר הזיעה או לצורך רפואה מותר.

אין לאישה להתאפר בכל זמן השלושים, מלבד אישה נשואה אחר שבעה. לכלה בחודש הראשון לנישואיה או לבחורה העומדת בשידוכין, מותר להתאפר גם בזמן השבעה.

כ. נעילת מנעלים:

אין לנעול נעליים של עור, אבל נעליים מגומי או מבד, אם אין בהן שום חלק מעור, מותר.

כא. תלמוד תורה:

אסור לאבלים לקרוא בתורה, נביאים וכתובים, משנה, גמרא הלכות ואגדות לאורך כל השבעה כולל שבת, חוץ מספרי איוב, איכה וכדומה. כמובן, מותר ללמוד הלכות אבילות וספרי מוסר. תהילים – אם רגיל לומר בכל יום מותר, כשאומרו בדרך תפילה ובקשה.

כב. שאלת שלום:

אין לומר שלום לשום אדם בזמן השבעה, ואם אדם שאינו יודע שהוא אבל שאל בשלום, בשלושת ימי האבלות הראשונים אין לענות לו, רק יודיע לו שאסור לו לענות, ואחר שלושה הימים מותר לענות.

מותר לאבל לאחל לחברו שאר ברכות כגון ברכת מזל טוב וכדומה, וכן מותר לאחרים לאחל לאבל, ומותרים גם להושיט יד כשמאחלים זה לזה.

אין לשלוח מתנות לאבל בזמן השלושים, ולאבל על הורים לאורך כל שנת האבלות מלבד כשיש צורך מצוה ושלום בית וחברים.

בפורים אין לשלוח לאבל משלוח מנות, אבל האבל ישלח רק 2 מנות לאדם אחד.

כג. כביסת בגדים ולבישתם:

אין לאבל לכבס או לשהך בגדים, וכן אין לאחרים לכבס ולשהך את בגדיו, גם אם אינו לובש אותם בזמן השבעה. אם מסר בגדיו למכבסה קודם שנעשה אבל, מותר להם לכבסם.

אין ללבוש בגדים מכובסים בשבעה, גם אם כובסו קודם שנעשה אבל.

בני ביתו של האבל (שאינם אבלים) מותרים לכבס בגדיהם, וכן מותרים ללבוש בגדים מכובסים.

כד. ישיבה על כיסא:

אין לשבת על כיסא וספסל, יושבים רק על כיסא נמוך משלושים סנטימטר, ובשעת הדחק אפשר, וכן על מזרונים מותר, אם קיימת לאבל בעיה בריאותית מותר לו לשבת על כיסא רגיל.

האבל אינו חייב לשבת כל היום רק בשעה שנמצאים אצלו המנחמים, ובשאר היום אפשר לו לעמוד ולהסתובב בבית.

כה. תספורת וגילוח:

מי שאבל על אב או על אם אסור לו להסתפר ו/או להתגלח במשך שלושים יום עד ליום השלושים ואחד מיום הקבורה, וביום השלושים ואחד, חובה שאדם אחר יאמר לו לך להסתפר, על אב ואם אין החג מבטל את איסור התיספורת והגילוח, אלא גם אם החג חל במהלך ימי השלושים איסור התיספורת והגילוח נמשך שלושים יום. האבלים על שאר הקרובים, איסור תספורת וגילוח מסתיים ביום השלושים.

אין לקצוץ ציפורניו במספריים או במקצץ ציפורניים, בין של ידיו בין של רגליו בזמן השלושים, אבל לקצוץ בשיניו או בידי מותר, ומותר גם להתחיל הקציצה בכלי ולגמור בידי או בשיניו.

נו. יציאה מהבית:

אין לאבל לצאת מביתו בשבעה גם לצורך מצווה, ואם אין אפשרות לסדר מניין בביתו בתפילות, יש להתיר לו ללכת לבית הכנסת ולהתפלל בציבור ולומר קדיש.

כשקשה לו לישון במקום שיושבים בו השבעה, מותר לו לצאת לביתו בלילה בשעה שבני אדם כבר אינם נמצאים ברחובות, אבל שיוצא מן הבית צריך שמירה ולכן צריך להיות איתו אדם נוסף.

נז. השתתפות בשמחות:

אין לאבל להשתתף בשמחות בזמן השלושים, ולאבל על הורים לאורך שנת האבלות שנים עשר חודש, ובברית מילה של בנו או בחופת ילדיו מותר להשתתף גם בזמן השבעה.

יש מקרים שאפשר להשתתף בשמחות בזמן האבלות, ויש להתייעץ על כך עם מורה הוראה.

נח. יום השביעי:

ביום השביעי בבוקר אחר התפילה, האבלים יושבים שעה קלה ומנחמים אותם, ולאחריו אשכנזים אומרים להם "קומו יקירים" והספרדים אומרים: "לא יבוא עוד שמשך וירחך לא יאסף כי יהיה לך לאור עולם ושלמו ימי אבלך: כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו"

מיד לאחריו הותר לאבלים בכל הדברים שהיו אסורים להם רק בשבעה, מפני שמקצת היום ככולו, ונשאר להם מנהגי אבלות שלושים כדלקמן, מותר להם להחליף את הבגד שקרעו ונוהגים לזרוק את הבגד.

ביום השביעי נוהגים לבקר בבית הקברות על הקבר, ואומרים פרקי

תהילים ותפילת "אנא", ומזכירים נשמת הנפטר בתפילת "א-ל מלא רחמים" ואם יש מניין אומרים קדיש.

אם קבורת המת היתה ביום ראשון בשבוע יחול היום השביעי בשבת, ולכן מותר לאבלים לקום מאבלותם ביום שישי שעתיים וחצי לפני כניסת שבת כדי להתחיל בהכנות לשבת, אולם את בגד הקריעה יוציא רק סמוך לכניסת שבת.

מנהג הספרדים, כאשר היום השביעי חל בשבת, ללכת לבית הכנסת לתפילות שבת ולאחר תפילת מוסף הרב המקומי מקים אותם מאבלותם.

במקרה שהיום השביעי חל בשבת העליה לקבר תהיה ביום ראשון.

נט. מצבה:

מנהג ישראל קדום להציב מצבה על קבר המת, והוא הנקרא "נפש" בלשון חז"ל, זמן הקמת המצבה תלוי במנהגים השונים, יש נוהגים להקים ב11 בחודש ויש נוהגים ב12 בחודש, לפי הקבלה אסור לכסות את הקבר במהלך השבעה, אולם ביום השביעי חובה לכסות את הקבר ביציקת בטון. נהוג לכתוב עליה דברים קצרים אשר סימלו את אישיותו ודמותו, וכן שם הנפטר ושם אביו בין בגבר בין באישה. אצל הספרדים נהוג שבין בגבר בין באישה כותבים שמו ושם אמו. כותבים תאריך פטירתו בתאריך העברי, ואין לכתוב תאריך לועזי.

בסוף המצבה נהוג לכתוב תנצב"ה. שמשמעותו: תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

יש נוהגים להספיד בעת גילוי המצבה, ולכן הם נוהגים שלא להעמיד המצבה בימים שאין מספידים בהם.

ל. אכלות לאחר השבעה ועד ליום השלושים:

לאחר שבעת ימי האבלות, עודנו, אַכָּל עוד עשרים ושלושה יום עד תום שלושים יום, ונוהג בהם קצת דברים של אבלות. אין להסתפר ולהתגלח, וכן אין ליטול ציפורניו בכלי.

רחיצה מותרת גם במים חמים, האשכנזים נוהגים שלא להתרחץ במים חמים כל השלושים.

כשלוש בגדים מכובסים יש לתת אותם קודם לאָר ללובשם לשעה קלה, ואחר כך מותר לו ללובשם.

ויש נוהגים שאם מניחם על הרצפה או שמקלקל הקיפולים, הרי שנחשב כאילו לבשם אחר, ומותר ללובשם.

אין ללבוש בגדים חדשים, ובמקום הצורך מותר אם אדם אחר לבש אותם מספר שעות, וכן אין ללבוש בחול בגדי שבת.

אין לשאת אישה בזמן השלושים, אך אם קבעו חתונה קודם שנעשה אבל והוא רווק – מותר.

שידוכים מותר לעשות גם בזמן השבעה, ואפילו ביום המיתה.

לא. יום השלושים:

ביום השלושים נוהגים לבקר בבית הקברות על הקבר ואומרים פרקי תהילים ותפילת "אנא" ומזכירים נשמת הנפטר בתפילת "א-ל מלא רחמים", וכשיש מניין אומרים קדיש.

אם חל יום השלושים בשבת יש עולים ביום ראשון שלאחריו ויש נוהגים לעלות ביום שישי שלפניו.

לב. שבת שבזמן השבעה:

השבת אינה מפסיקה את האבלות. אבל מונים את השבת למניין שבעה, שהרי קצת דיני אבלות נוהגים ביום זה, ולכן האבלים לובשים בגדי שבת יושבים כרגיל על כיסאות גבוהים וחייבים בכול סעודות השבת, אבל אסורים עדיין בלימוד תורה וחיי אישות.

דיני אבלות שבפרהסייה (שבגלוי) אינם נוהגים בשבת, אבל דיני אבלות שבצנעה נוהגים גם בשבת.

לג. התפילות:

מותר לאבל לצאת מביתו בשבת כדי ללכת אל בית הכנסת.

אין האבל אומר "הודו" קודם מנחה, ובקבלת שבת אומר רק "מזמור שיר ליום השבת", וכן אינו אומר המשנה "במה מדליקין". ואולם יש מקומות שנוהגים לומר הכול, ואינם משנים בשום דבר מכלל שבת, וכן מנהג בני ספרד כשהולך לבית הכנסת, אבל אם מתפללים בבית האבל, לא אומרים "במה מדליקין" ולא ברכת מעין שבע ובשחרית הולך לבית כנסת.

אם מתפללים בבית האבל בשבת, בשחרית אומרים "אב הרחמים", ובמנחה אין אומרים פסוק "ואני תפילתי" ואומרים "צדקתך צדק", ואין האבל אומר "ברכי נפשי" בימות החורף ולא "פרקי אבות" בקיץ.

לד. קריאת התורה:

אין האבל קורא בתורה בשבת שבה חלים עליו דיני אבלות. ואין האבל עולה לתורה אף אם הוא כוהן או לוי, ואם אין שם כוהן או לוי אחר, טוב שיצא מבית הכנסת בשעה שקוראים לעלות לכוהן או ללוי. אבל מותר לכבד אותו בהוצאה והכנסה ובהגבהה וגלילה.

אחר קריאת התורה מזכירים נשמת הנפטר בתפילה, ואפילו בשבת שמבשרים ברכת החודש, שאין מזכירים אז שאר מתים.

לט. ערב החג:

מותר בערב החג אחר חצות לכבס בגדיו אבל לא ילבשהו רק בלילה, ויש נוהגים לכבס רק סמוך לערב.

רחיצה מותרת גם בחמים אחר תפילת מנחה קטנה סמוך לערב, וכן שאר מנהגי אבלות. בערב פסח מותר הכול מחצות היום דאז הוא כחג לכל דבר.

בערב יום כיפור מותר לרחוץ ולטבול סמוך לערב גם קודם תפילת מנחה, ומותר לו ללכת אל בית הכנסת לתפילת מנחה, וכן מותר לו לאכול סעודת מפסקת על כיסא וספסל.

מ. מניין השלושים אם חל החג בתוך ימי השבעה:

בפסח, נחשבים האבלות, שלפני הפסח והפסח לארבעה עשר יום למניין השלושים, ואחר הפסח צריך להשלים רק שישה עשר יום לתשלום השלושים. וכן בשבועות צריך להשלים אחר החג רק שישה עשר יום עד כ"ב סיון.

בסוכות, נחשבים האבלות, שלפניו וחג הסוכות ושמיני עצרת לעשרים ואחד יום ומשלים לאחר החג עוד תשעה ימים לתשלום השלושים וביום א' מר חשון הושלמו.

בראש השנה צריך לנהוג אבלות שלוש ימים עד יום כיפור, ויום כיפור מבטל ממנו אבלות שלוש ימים, ואם חל יום כיפור באמצע שבעה אז נהג אבלות שלוש ימים עד חג הסוכות וחג הסוכות מבטל אבלות שלוש ימים.

מותר בשבת לחזור על הפרשה "שניים מקרא ואחד תרגום" ואם יום השביעי לאבלותו הוא בשבת, ימתין מלחזור עד אחרי יציאתו מבית הכנסת קודם האכילה.

יש המתירים ללמוד גם פירוש רש"י למי שרגיל בכך בכל שבת.

לה. הסעודה:

יש נוהגים שאין האבל אומר "שלום עליכם" בסעודת ליל שבת, וכן במקומות שנהוג לברך הבנים בליל שבת אין לברכם בשבת זו.

לו. מוצאי שבת:

אחר צאת השבת (יש נוהגים שיאמר האבל "ברוך המבדיל בין קודש לחול" בלא שם ומלכות, ואחר כך) יחליף בגדיו לבגדי חול ויחלוץ מנעליו ויתפלל ערבית.

יש מקומות נוהגים, שאין אומרים בתפילת ערבית פסוק "ויהי נועם".

אחר התפילה יש אומרים מזמור ט"ז שבתהילים.

לז. הבדלה:

אם האבל מבדיל, אינו אומר הפסוקים "הנה א-ל ישועתי וכו'", רק מתחיל מיד בברכות, והמנהג שמברך גם על בשמים.

לח. הפסקת אבלות בחג:

מי שנפטר לו קרובו ונקבר קודם החג ונהג קודם החג אבלות אפילו שעה קלה, החג מבטל ממנו דיני אבלות שבעה. חג נקרא לענין זה, שלושה רגלים: פסח, שבועות וסוכות, וכן ראש השנה ויום הכיפורים.

מא. הפסקת אבלות שלושים אם חל החג בתוך ימי השלושים:

אם נסתיימו שבעת ימי אבלותו קודם החג, ואפילו אם נסתיימו בערב החג בבוקר, החג מבטל ממנו כל מנהגי אבלות שלושים. מותר להסתפר, להתגלח ולהתרחץ סמוך לערב אחר תפילת מנחה, וכשיש צורך גדול אפשר מחצות היום, ובני ספרד נוהגים להתיר אחר חצות היום. בערב פסח מותר להסתפר ולהתגלח גם קודם לחצות היום.

אבלים על פטירת הוריהם אסורים להסתפר ולהתגלח, רק כעבור שלושים יום ממש מהקבורה למרות שהיה חג באמצע.

אבלות בחג ובמועדי השנה

מב. הלוויה:

קודם צאת ההלוויה בחול המועד, מחליף האבל בגדיו לבגדי חול וקורע בהם. אחרי ההלוויה עושים "שורה" כרגיל רק האבל אינו חולץ מנעליו, ולאחר הלוויה מחליף שוב בגדיו לבגדי חג, כיוון שהאבלות חלה רק לאחר סיום החג.

מג. קריעה:

יש קהילות שנוהגות שכל הקרובים קורעים בחול המועד, ויש קהילות שנוהגות שרק אבלים על הוריהם קורעים, ושאר הקרובים קורעים רק לאחר החג.

כל הקרובים מברכים ברכת "דין האמת" בחול המועד.

מד. סעודת הבראה:

אין אוכלים סעודת הבראה ביום טוב, אבל בחול המועד אוכלים כשיושבים על כיסאות רגילים, ואין אוכלים ביצים קשות כרגיל רק מיני מזונות וכדומה, שמביא להם אדם אחר.

יש קהילות, נוהגות שרק אבלים על הורים אוכלים סעודת הבראה, אבל לא על שאר קרובים.

מה. אבלות:

אינו נוהג בחג שום אבלות שבפרהסייה (בגלוי), אבל נוהג דברי אבלות שבצנעה, ולכן אסור ברחיצה ובחיי אישות, בערב יום טוב האחרון יש מקילים לרחוץ בחמים וללבוש בגדים מכובסים, לכבוד יום טוב האחרון. ואין להקל אלא ירחץ בפושרים וילבש בגדי חג.

מו. שלושים:

ימי החג נמנים לימי אבלות שלושים, ולכן מסתיימים השלושים אחר שלושים יום מהקבורה.

דברי אבלות הנוהגים בימי השלושים נוהגים גם בחול המועד.

מז. הדלקת נר:

הנר שרגילים להדליק בימי השבעה, צריך לדלוק גם בחול המועד וביום טוב, אף שאין יושבים אז "שבעה".

מח. מוצאי החג:

במוצאי החג מתחילים לשבת אבלות שבעה עד ערב שבעה ימים מהחג.

מט. פורים:

פורים אינו מפסיק אבלות כחג, אבל אין נוהגים בו אבלות שבפרהסייה (בגלוי), לא בי"ד באדר ולא בט"ו, בין עיירות המוקפות חומה בין עיירות הפרוזות.

אבלות בדברים שבצנעה נוהגים גם בפורים ולכן אסור ברחיצה ובתלמוד תורה ובחיי אישות.

ימי הפורים נמנים למניין אבלות השבעה.

בימי השבעה ועל הקבר ובכל השנה אומרים השכבה

ע"פ הארי ז"ל יאמר נוסח קצר

המרחם על כל בריותיו, הוא יחוס ויחמול וירחם על נפש רוח ונשמה של הנפטר פלוני/ת בן/ת פלונית רוח ה' תניחנו בגן עדן, הוא וכל-מתי ישראל השוכבים עימו, בכלל הרחמים והסליחות, וכן יהי רצון ונאמר אמן.

השכבה נוסח עדות המזרח לאיש

לאדם גדול בחוכמה וביראת שמים אומרים השכבה זו:

החכמה מאין תמצא ואיזה מקום בינה: אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תבונה: מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים כך נגד בני אדם: מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון: ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם:

לכל אדם מתחילים מכאן:

טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו: סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם: יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם: מנוחה נכונה, בישיבה עליונה, תחת כנפי השכינה, במעלת קדושים וטהורים, כזוהר הרקיע מאירים ומזהירים, וחלוץ עצמים, וכפרת אשמים, והרחקת פשע, והרחקת ישע, וחמלה וחנינה, מלפני

מותר להחליף בגדיו לבגדי חג, אבל צריך למעט במיני שמחה שעושים. בליל פורים אם יכול לסדר מניין בביתו לתפילה ולקריאת המגילה, יתפלל ויקרא המגילה בביתו, ואם אי אפשר מותר לו ללכת אל בית הכנסת. ביום מותר ללכת אל בית הכנסת אף אם הוא יכול לסדר מניין בביתו.

קורעים בפורים כל הקרובים, ואחר ההלוויה מחליף בגדיו לבגדי חג.

אוכלים סעודת הבראה, אבל לא ביצים קשות כנהוג, רק במיני מזונות וכדומה.

האבל חייב בסעודת פורים ובמשלוח מנות ומתנות לאביונים, אבל לא ישלח דברים העשויים לשמחה. אבל אין שולחים לאבל משלוח מנות כל השלושים, ולאבלים על הוריהם כל י"ב חודש גם דברים שאינם עשויים לשמחה.

נ. תשעה באב:

בתשעה באב מותר לאבל ללכת אל בית הכנסת ללילה וביום עד גמר אמירת "קינות", ומותר לו לעלות לתורה גם שהוא בזמן השבעה.

השכבה נוסח אשכנז

אל מלא רחמים שכן במרומים, המצא מנוחה נכונה על כנפי השכינה, במעלות קדושים וטהורים כזהר הרקיע מזהירים, את נשמת (פלוגי בן פלוגי) שהלך לעולמו (לנקבה שהלכה לעולמה), בעבור (שפלוגי בן פלוגי) נדב צדקה (שכל הציבור מתפלל) בעד הזכרת נשמתו (נשמתה). לכן, בעל הרחמים יסתירהו (יסתירה) בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצרור החיים את נשמתו (נשמתה). [בגן עדן תהא מנוחתו (מנוחתה)], יי הוא נחלתו (נחלתה), וינוח (ותנוח) בשלום על משכבו (משכבה) ונאמר אמן.

יש נוהגים לומר לאחר הלימוד

אנא יי מלא רחמים אשר בידך נפש כל חי ורוח כל בשר איש יהיה נא לרצון לפניך תורתנו ותפלתנו (ליחיד תורתו ותפלתו) בעבור נשמת (פב"פ) וגמול נא עמה בחסדך הגבול לפתח לה שערי רחמים וחסד ושערי גן עדן ותקבל אותה באהבה ובחבה ושלח לה מלאכיך הקדושים והטהורים להוליכה ולהושיבה תחת עץ החיים אצל נשמות הצדיקים והצדקניות חסידים וחסידות להנות מזיו שכינתך להשביעה מטובך הצפון לצדיקים. והגוף ינוח בקבר במנוחה נכונה בחדוה ובשמחה ושלום כדכתיב יבוא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו. וכתיב יעלו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם. וכתיב אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתך. ותשמור אותו (לנקבה אותה) מחבוט הקבר ומרמה ותולעה ותסלח ותמחול לו על

שוכן מעונה, וחולקא טבא לחיי העולם הבא, שם תהא מנת ומחיצת וישיבת נפש השם הטוב (פלוגי). רוח יהוה תניחנו בגן עדן, דאתפטר מן עלמא הדין ברעות אלהא מריה שמיא וארעא, מלך מלכי המלכים ברחמיו יסתירהו בצל כנפיו ובסתר אהלו לחוות בנועם יהוה ולבקר בהיכלו, ולקץ הימים יעמידהו ומנחל עדניו יסקהו, ויצרור בצרור החיים נשמתו, וישים כבוד מנוחתו, יהוה הוא נחלתו, וילוה אליו השלום ועל משכבו יהיה שלום, כדכתיב: יבוא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו, הוא וכל בני ישראל השוכבים עמו בכלל הרחמים והסליחות וכן יהי רצון ונאמר אמן:

השכבה נוסח עדות המזרח לאישה

ואשת חיל מי ימצא, ורחק מפנינים מכרה: שקר החן והבל היפי, אשה יראת יהוה היא תתהלל: תנו לה מפרי ידיה, ויהללוה בשערים מעשיה: רחמנא דרחמנותא די ליה היא, ובמימריה אתבריאו עלמיא עלמא הדין ועלמא דאתי, וגנו ביה צדקניות וחסדניות דעבדן רעותיה, ובמימריה וביקריה ובתוקפיה יאמר למיעל קדמוהי דוכרן נפש האשה הכבורה והצנועה והנכבדת מרת (פלוגית). רוח יהוה תניחנה בגן עדן, דאתפטר מן עלמא הדין ברעות אלהא מריה שמיא וארעא, המלך ברחמיו יחוס ויחמול עליה, וילוה אליה השלום ועל משכבה יהיה שלום, כדכתיב: יבוא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו, היא וכל בנות ישראל השוכבות עמה בכלל הרחמים והסליחות וכן יהי רצון ונאמר אמן:

כל פשעיו (לנקבה לה על כל פשעיה) כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וזכור לו זכיותיו וצדקותיו אשר עשה (לנקבה לה זכיותיה וצדקותיה אשר עשתה) ותשפיע לו מנשמתו לדשן עצמותיו (לנקבה לה מנשמתה לדשן עצמותיה) בקבר מרב טוב הצפון לצדיקים דכתיב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. וכתיב שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה. וישכון (לנקבה ותשכון) בטח בדד ושאנן מפחד רעה ואל יראה (לנקבה תראה) פני גיהנום ונשמתו (לנקבה ונשמתה) תהא צרורה בצרור החיים ולהחיותו (לנקבה ולהחיותה) בתחית המתים עם כל מתי עמך ישראל ברחמים אמן:

בבניין ירושלים תנוחמו, וה'
ינחמכם, עם שאר אבלי ציון
וירושלים, אמן.

